

Helsingin Työväenjärjestöjen Eduskunta.

(Painettu asiakirja N:o 3. V. 1918.)

Yleissuunnitelma Helsingin kaupungin aluelajennuskysymyksen ratkaisemiseksi.

Helsingin Työväenjärjestöjen Eduskunnalle.

Senjälkeen kun Toimeenpaneva Komitea helmikuun 27 p:nä 1918 päivätyssä mietinnössään, jonka Eduskunta maaliskuun 10 p:nä 1918 pitämässään kokouksessaan tekemällään päätöksellä on yksimielisesti hyväksynyt, oli ehdottanut,

„että Eduskunta Toimeenpanevan Komitean tehtäväksi jättää yksityiskohtaisen esityksen laatimisen ja painattamisen Helsingin kaupungin aluelajennuskysymyksestä ja sen ratkaisumahdollisuuksista,“

on Toimeenpaneva Komitea täten saamaansa tehtävää käynyt suorittamaan.

Kuitenkin on Toimeenpanevalle Komitealle osoittanut mahdottomaksi, niin nopeasti kuin asia olisi vaatinut, tehdä yksityiskohtaisia ehdotuksia asian lopullista ratkai-

semistä varten. Kun lisäksi Eduskunta Toimeenpanevan Komitean ehdotuksen mukaisesti nyttemmin on uudelleenjärjestänyt kunnallisen vallan käyttämisen valitsemalla Kaupunginvaltuuston ja päättäen asetettavaksi kaupungin ylimmäksi hallinnolliseksi toimeenpanoelimeksi Hallintolautakunnan, on Toimeenpaneva Komitea katsonut puolestaan riittäväksi, että Eduskunta vain yleispiirteisesti haahmoittelee evästykseksi valitsemalleen valtuustolle sen suunnan, johon se kaupungin aluelaajennuskysymyksen ratkaisussa tahtoo pyrittävän.

Tuon katsantokantamme mukaisesti esitämme seuraavassa Eduskunnan tarkastettavaksi ja harkittavaksi yleisuunnitelman Helsingin aluelaajennuskysymyksen ratkaisemiseksi.

Helsingin kaupungin aluelaajennuskysymys on mitä laajakantoisin kunnallispoliittinen ja kunnallistaloudellinen kysymys ja, sikäli kuin meistä näyttää, myös erittäin suurimerkityksinen pääkaupungin vallankumouksellisen väestön tulevaisuudelle. Senvuoksi sen ratkaisun ainakin vireillepaneminen juuri nyt vallankumouskauden kestäessä on mielestämme välttämätön. Vallankumouksellisen väestön eduille ja vallankumouksen saavutusten turvaamiselle tulevaisuudessa näyttäisi olevan edullisinta jos jo pääasiallisimmat ratkaisutkin voitaisiin tehdä jo vallankumouksen kestäessä. Mutta jos tähän puuttuvat edellytykset ja voimat, niin ainakin ratkaisun yleispiirteet olisi varmentettava nyt niinkauvan kuin emme ole entisellä tavalla orjuuttaviin muodollisuuksiin sidottuja.

Kaupunkien aluelaajennuskysymys on meillä päässyt kehittymään niin kärjistyneeksi kuin se nyt on, sen johdosta että porvarillisten yksityisten maanomistajain ja maalla keinottelevien kapitaaliyhtymäin on vanhettuneitten

lainsäädännöllisten määräysten ja hallintokäytännön suojassa ollut niin edullista ja helppoa harjottaa mitä suurinta hyötyä tuottavaa keinottelua kaupunkien kustannuksella. Millainen tämä kaupunkien aluealaajennuskysymyksen ratkaisussa noudatettu laintulkinta ja hallintokäytäntö on ollut, siitä meille antaa hyvän selvityksen lakitieteen-tohtori Leo Ehrnroth Suomen Kunnallislehdessä julkaisemassaan kirjutussarjassa „Kaupunkialueen laajentamiskysymys Suomessa“. Seuraavan selonteon lainaamme tähän tuosta mainitusta kirjutuksesta.

„Kun joku alue oikeudellisessa, hallinnollisessa, kamaerialisessa, kunnallisessa ja kirkollisessa suhteessa liitetään kaupunkiin, seuraa siitä, että enemmän tai vähemmän perinpohjaisesti on uudelleen järjestettävä joukko sekä julkisoikeudellisia että yksityisoikeudellisia oikeussuhteita. Tässä yhteydessä muistutettakoon vain alueenlaajentamisen vaikutuksesta asianosaisten kuntain taloudelliseen asemaan, uusiin liitetyllä alueella voimaan astuviin asema-kaavaa ja rakennusjärjestystä, terveydenhoitoa ja puhtaana-pitoa koskeviin säännöksiin j. n. e. sekä niihin muutoksiin, joita tuollaisen alueen asujanten, eikä vähimmin maanomistajain oikeudellisessa asemassa tapahtuu. Asian omasta luonnosta senvuoksi johtuu, että niin syväleikäyvän toimenpiteen täytyy perustua määrättyihin oikeudellisiin perusteisiin, jotka turvaavat sekä niiden kuntain jota alueenlaajennus koskee, että myöskin yksityisten oikeussubjektien edut. Tässä kohden on eri maissa menetelty eri tavalla. Muutamissa maissa, kuten Norjassa ja Belgiassa, vaatii jokainen alueenlaajennus erikoisen lainsäädäntötoimenpiteen. Toisissa maissa taas suoritetaan alueenlaajennus hallinnollista tietä, mutta sen perusteet ja muodot ovat säännöstellyt yleisellä, alueenlaajentamisenettelyä koskevalla lainsäädännöllä. Tähän ryhmään kuuluvat kaikkein useimmat valtiot: Ranska, Englanti, Itävalta, kaikki suuremmat Saksan valtiot sekä

Tanska. Kun alueenlaajentamiskysymys on siten kaikissa yllämainituissa maissa järjestetty lainsäädäntötietä, joko yksityistapauksia tai koko alaa koskevilla laeilla, on tämä kysymys Ruotsissa ja Suomessa kokonaan jätetty hallinnollisen käytännön varaan. Tällöin on kuitenkin muistettava, että näissä maissa on korkeimmalla hallintoviranomaisella aina ollut määrätty lainsäädäntövalta („kuninkaan taloudellinen lainsäädäntövalta“). Kuntain ja muiden asianosaisten oikeussuojana ovat tällöin eräät vähitellen käytännössä muodostuneet oikeusperiaatteet.

Syyt Ruotsin ja Suomen erikoisasemaan puheenaolevalla alalla ovat etsittävisä historiallisista olosuhteista. Valtakunnan hallinnollisen, oikeudellisen, kameraalisen ja kirkollisen jaoituksen järjestely on vanhastaan kuulunut hallitsijan yleiseen hallintovaltaan. Tähän katsoen on pidetty itsestään selvänä asiana, että alueenlaajentamiskysymykset ovat rinnastettavat tavallisten hallintoasiain kanssa ja käsiteltävät samalla tavalla kuin ne. Niin kauan kuin kunnallinen itsehallinto ei ollut päässyt korkeammalle kehitysasteelle, oli ymmärrettävää että alueenlaajennuksen merkitys valtiollisessa jaoituksessa saattoi varjoon sen kunnallisen merkityksen, sitä suuremmalla syyllä kun hallitsijan taloudellisen lainsäädäntövallan alkuperäisin katsottiin käsittävän myöskin kunnallishallinnon. 1800-luvun kunnallisuudistusten kautta (Ruotsissa vuonna 1862, Suomessa vuosina 1862 ja 1873) muuttui asiointi kokonaan: kunnallishallinnon merkitys alkoi ilmetä yhä voimakkaampana, ja sitä paitsi on Suomeen nähden pantava merkille se tärkeä seikka, että uudet lait luotiin kansanedustuksen myötävaikutuksella. Alueenlaajentamismenettely ei kyllä sisältynyt tähän lainsäädäntöön ja sen asema oikeusjärjestelmässä jäi siten ennalleen. Mutta nyttemmin, kun kunnallinen itsehallinto perustuu valtiopäivälakeihin, täytyy pitää ilmeisenä epäkohtana, että kuntain alueiden muutokset ja niiden yhteydessä tapahtuvat yksi-

tyistenkin oikeussuhteitten muutokset ratkaistaan hallinnollista tietä, nojautumatta varsinaiseen lainsäädäntötoimenpiteeseen.

Niihin epäilyksiin katsoen, joita valtiooikeudelliselta kannalta täytyy herätä alueenlaajentamiskysymysten käsitteilyä vastaan tavallisina hallintoasioina, on erittäin mielenkiintoista tarkastaa mikä merkitys Ruotsissa ja Suomessa tällaisia asioita ratkaistaessa annetaan hallinnolliselle käytännölle, jos muutoksen kohtaamat kunnat ja muut asianomaiset nousevat vastarintaan.

Erikoisen arveluttavana täytyy nimittäin pitää, kuten syyllä on huomautettu, valtion pakkovallan käyttämistä vastahakoisia kuntia vastaan, mikäli on kyseessä siviilioikeudellisten suhteitten muuttaminen. Kuntain julkis-oikeudellinen asema sitävastoin sisältyy yhtenä renkaana yleiseen oikeusjärjestykseen ja sen muutokset ovat periaatteellisesti riippumattomia yksityisten oikeussubjektien tahdosta. Tohtori Larssonin hyvintunnetun teoksen „Inkorporeringsproblemet“ nojalla selvitetään seuraavassa esityksessä ensiksi Ruotsin hallinnollisen käytännön kantaa puheenalaisissa kysymyksissä.

Kertakaikkiaan on tällöin huomautettava, että Ruotsissa ei alueenmuutoksia ole koskaan toimeenpantu vastoin aluettalaajentavan kunnan (kaupunkikunnan) tahtoa. Aluettalaajentavan kunnan suostumusta pidetään Ruotsin hallinnollisessa käytännössä alueenlaajentamisen ehdottomana edellytyksenä. Valtion pakko alueenlaajennuksissa kohdistuu senvuoksi vain sitä kuntaa vastaan, jonka kykenemättömyys täyttämään hallintovelvollisuuksiaan on aiheuttanut alueenlaajentamiskysymyksen heräämisen. Sitävastoin tarjoaa Ruotsin kaupunkien alueenlaajennushistoria lukuisia esimerkkejä alueenlaajennuksista, jotka on toimeenpantu välittämättä aluettaluovuttavan kunnan (maalaiskunnan) vastarinnasta. Sen vastustusta ei siis katsota miksikään oikeudelliseksi esteeksi alueenmuutokselle; sillä

ei ole mitään oikeutta alueeseensa taikka sen eri osista saataviin kunnallisveroihin. Sen tahto on sitävastoin tekijä, jolla on hallintopoliittista merkitystä ja sellaisena se voi olla vastapainona alueenlaajentamisen puolesta puhuville näkökohdille, etupäässä kaupungin pyrkimyksille. Jos havaitaan, että alueenlaajentamisanomus ei ole kyllin painavilla syillä perusteltu, voidaan se senvuoksi aluetaluovuttavan kunnan vastustuksen johdosta hylätä. Aluetaluovuttavan kunnan asemaa Ruotsin hallinnollisessa käytännössä määriteltäessä voitane nykyisin pitää yleisenä sääntönä, että varsinaiset etukaupunkien kaupunkkeihin liittämiset ja erikoisista syistä johtuvat alueenlaajennukset — satama-, asema- ja hallinnolliset alueenlaajennukset — sekä myöskin epäsäännöllisyyksien järjestelyt toimeenpannaan, jos niin on täytymys, huolimatta aluetaluovuttavan kunnan vastustuksesta, kun sitävastoin asuttamista tarkoittaviin alueenlaajentamisiin nähden käytettäneen valtion pakkovaltaa vain poikkeustapauksissa. Tällöin on kuitenkin otettava huomioon, että Ruotsissa pakollisiin alueenlaajennuksiin, mikäli tämän toimenpiteen katsotaan aiheuttavan huomattavampaa vähennyttä aluetaluovuttavan kunnan verotuloissa, aina liittyy aluetalaajentavan kunnan velvoittaminen suorittamaan joidenkin vuosien aikana aluetaluovuttavalle kunnalle määrättyä korvausta siitä vähennyksestä, jonka alueenlaajennus on aiheuttanut viimeksimainitun kunnan verotuloissa. Tämä korvausvelvollisuus ei perustu, kuten jo varemmin huomautettiin, mihinkään aluetaluovuttavan kunnan alueeseensa ja siitä saataviin verotuloihin kohdistuvaan oikeuteen, vaan on se johtunut yksinomaan kohtuusnäkökohdistä, jotka vaativat tasoittamaan alueenlaajennuksen aiheuttamaa äkillistä mullistusta verotuloissa.

Alueenlaajentamisen suorastaan koskettamien maanomistajien suhteessa puheenalaiseen toimenpiteeseen on Ruotsin hallinnollisessa käytännössä havaittavissa mieltä-

kiinnittävä kehitys. Maanomistajain suostumuksen puuttumista ei tosin koskaan ole pidetty ehdottomana esteenä aijotulle alueenlaajentamiselle, mutta varemmin sovellutettiin näihin asianosaisiin nähden samoja periaatteita kuin vastusteleiviin aluettaluovuttaviin kuntiin nähden: kovin äkillisen muutoksen estämiseksi maanomistajan verotuksessa oli tapana panna kuupungille velvoitukseksi, että se määrävuosien aikana ei saanut vastaanpanneilta tiloilta kantaa suurempaa veroa kuin mikä olisi tullu niiden osalle, jos ne edelleen olisivat kuuluneet maalaiskuntaan. Sitten vuoden 1889 on kunink. majesteetti kuitenkin johdonmukaisesti asettunut vastakkaiselle kannalle: tuollaisia maanomistajalle etua tuottavia määräyksiä ei ole enää annettu. Maanomistajain vastarinta on kuitenkin monissa kieltäen ratkaistuissa alueenlaajentamissasioissa vaikuttanut maalaiskunnan vastustuksen ohella milloin minkin verran voimakkaasti alueenlaajentamisanomuksen hylkäämisen. Nytemmin lienee kuitenkin maanomistajain mahdollisesti esiintyvällä vastahakoisuudella paljon vähemmän merkitystä kuin ennen.

Tämän yhteydessä huomautettakoon, että Ruotsissa alueenlaajentamiskysymyksiä käsiteltäessä kiinnitetään erikoista huomiota siihen taloudellisten välien selvittelyyn, joka välttämättä on toimitettava kaupungin ja maalaiskunnan välillä jokaista tärkeämpää alueenlaajentamista suoritettaessa. Milloin maalaiskunta kokonaisuudessaan liitetään kaupunkiin (kokonaisliittäminen), mikä ei ole niinkään tavatonta, Ruotsin kunnat kun ovat suhteellisesti pieniä kooltaan, järjestyys asia kyllä yksinkertaisesti kokonaisuksessioniperiaatteen mukaisesti, mutta vain osia liitetäessä on kysymys paljon monimutkaisempi. Tällöin jaetaan nimittäin tavallisesti aluettaluovuttavan kunnan varat ja velat, usein kuntain välillä varemmin tehdyn sopimuksen perusteella, mutta usein myöskin vastoin toisen asianomaisen tahtoa, taikka ilman että ne nimenomaisesti ovat

sitoutuneet niihin velvollisuuksiin, joita niitten osaksi tuolaisessa jaossa saattaa tulla. Sääntönä on, että kaupunki toisaalta velvoitetaan ottamaan kannettavakseen pitäjän velkataakasta osa, joka on suhteellinen liitettävän alueen verotuottoisuuteen verrattuna koko pitäjän veronmaksukykyyn, mutta toisaalta siirtyy ilman muuta kaupungin huostaan se osa pitäjän hallinto-omaisuutta, joka on tyydyttämässä puheenalaisen alueen tarpeita, kuten esimerkiksi koulutalot. Tähän taloudelliseen selvittelyyn sisältyy tavallisesti ylempänä käsitelty kysymys aluettaluovuttavalle kunnalle myönnettävästä verokorvauksesta.

Miten Suomen hallinnollisen käytännön mukaan menetellään näissä kysymyksissä, siitä ei paha kyllä ole saatavissa läheskään niin täydellisiä ja varmoja tietoja kuin vastaavista Ruotsin olosuhteista. Käytettävänä olevain tietojen nojalla tehty vertailu osoittaa kuitenkin, että käytäntö Suomessa on monissa tärkeissä kohdissa epäröinyt lähteä kulkemaan niitä latuja, joille läntisessä naapurimaassamme on olosuhteitten oman kehityksen kautta jouduttu.

Tällöin on heti etukäteen huomautettava, että kuten toisessa yhteydessä varemmin on mainittu, Suomen hallinnollisessa käytännössä on alueenlaajentamisen kunnallisen merkityksen aivan liian suuressa määrin syrjäyttänyt tämän toimenpiteen merkitys valtion sisäiselle hallinnolliselle organisatsioonille. Tätä kuvaa hyvin m. m. se, että senaatin alueenlaajentamista koskevissa päätöksissä ei tavata nimenomaisesti mainita, kuten Ruotsissa on tavalista, että liitettävä alue myöskin kunnallisessa suhteessa yhdistetään aluettaliittävään kuntaan, vaan katsotaan tässä kohden riittävän kun puhutaan sen liittamisestä hallinnollisessa suhteessa. Tärkeämpää on kuitenkin mainita, että senaatissa on alueenlaajentamisasioita välistä käsitelty ja ratkastu itse asiassa kirkollisten eikä kunnallisten näkökohtain mukaisesti. Kun esim. Kotkan kaupunki ja Halla

Osakeyhtiö vuonna 1912 anoivat, että kaksi äskenmainitun yhtiön omistamaa, Kymin kunnassa sijaitsevaa saarta liitettäisiin sanottuun kaupunkiin, pyydettiin tämän anomuksen johdosta lausunto m. m. Kymin seurakunnalta, mutta ei kunnalta, ja senaatti ratkaisi asian (kieltäen) yksinomaan kirkollistoimituskunnan esittelyn perusteella.

Suomen alueenlaajentamiskäytäntö on Ruotsin käytännön kaltainen siinä kohden, että alueen liittäminen vastoin sen kunnan tahtoa, johon alue olisi liitettävä, katsotaan voimassaoleviin oikeusperiaatteisiin sopeutumattomaksi. Tämän mukaisesti hylättiinkin kuluvana vuonna Viipurin kaupungin maalaiskunnan senaattiin antama anomus, että viimeksimainitussa kunnassa sijaitsevat etukaupungit kokonaisuudessaan liitettäisiin Viipurin kaupunkiin.

Siihen nähden mikä, merkitys aluettaluovuttavan kunnan vastuksella on, ei ole aivan helppoa määritellä missä määrin Ruotsissa vallitsevalla käsitystavalla on vastaavaisuutta meidän hallinnollisessa käytännössämme. Kuten varemmin on mainittu, ovat ne alueet, jotka meidän maassamme on liitetty viereiseen kaupunkiin, olleet kaikkein useimmissa tapauksissa alaltaan verrattain vähäpätöisiä, minkä vuoksi maalaiskunnalla ei ole ollut mitään aihetta vastustaa puheenalaista toimenpidettä. Mutta niin pian kuin alueenlaajentaminen on käsittänyt alueita, joilla on todellista merkitystä maalaiskunnan taloudelle, ei viimeksimainittu kunta tavallisesti ole laiminlyönyt joko panna toimenpiteeseen suostumiselleen joitakin ehtoja taikka kokonaan evätä sen. Siten vastusti Helsingin maalaiskunta, kun oli kysymyksessä Gumtäck'tin, Meilahden ja Greijuksen tilojen liittäminen Helsingin kaupunkiin mitä jyrkimmin kaupungin viranomaisten alueenlaajentamisano-musta, mikäli se tarkoitti muita alueita kuin Hermannin ja Toukolan etukaupungeita ja ilmoitti suostuvansa „luovuttamaan“ nämä etukaupungit ainoastaan kunnalle, tien-tekolohkelle ja seurakunnalle kerta kaikkiaan maksettavaa

korvausta vastaan, jotapaitsi muiksi ehdoiksi asetettiin, että ne etukaupungeissa asuvat henkilöt, jotka jo olivat saavuttaneet kotipaikkaoikeuden Helsingin maalaiskunnassa saisivat heti kotipaikkaoikeuden kaupungissa. Asiaa senaatissa vuonna 1905 ratkaistaessa jätettiin maalaiskunnan korvausvaatimus aiheettomana huomioonottamatta ja jälkimmäisen kysymyksen, joka „jokaisessa eri tapauksessa on ratkaistava voimassaolevan köyhäinhoitolainsäädännön mukaisesti“, ei katsottu tässä yhteydessä vaativan enempää lausuntoa.

Äskenmainittua tapausta voidaan siis pitää esimerkkinä todellisesta pakolla toimeenpannusta alueenlaajentamisesta. Muissa tapauksissa sitävastoin on maaseurakunnan tai maalaiskunnan vastustus aiheuttanut alueenlaajentamisanomuksen hylkäämisen. Siten esimerkiksi äskenmainitussa Hallan alueen Kotkan kaupunkiin liittämistä koskevassa asiassa vastusti maaseurakunta puheenalaista toimenpidettä sillä perusteella, että kaupunki oli jyrkästi kieltäytynyt korvaamasta maaseurakunnalle alueenlaajentamisen aiheuttamaa verojen vähennystä, ja asiaa ratkaistessaan ei senaatti siihen nähden mitä asiassa oli esiintuotu, nähnyt syytä olevan suostua tehtyyn alueenlaajentamisanomukseen. Mitään huomiota ei myöskään kiinnitetty asianomaisen kuvernöörin häneltä vaaditussa, tätä asiaa koskevassa lausunnossa tekemään ehdotukseen, että ennen siirtokysymyksen lopullista ratkaisua asetettaisiin komissioni tai sovinto-oikeus laatimaan laskelmia, joiden perustalla Kotkan kaupunki veloitettaisiin antamaan Kymmin seurakunnalle hyvitystä joko kerta kaikkiaan taikka vuosittain määrätyn ajan kuluessa.

Suomen alueenlaajentamiskäytännöstä ei voitane löytää mitään sellaista tapausta, että senaatti olisi, milloin kunnat eivät ole sopineet keskenään menetettyjen verotulojen korvaamisesta ja maalaiskunnan varojen ja velkojen y. m. jakamisesta asianomaisten kuntain kesken, Ruot-

sisä käytetyn menettelytavan mukaisesti ryhtynyt määräämään näissä asioissa. Tähän saakka on joko alueenlaajentaminen päätetty toimeenpanna maalaiskunnan kaikki korvausvaatimukset sivuuttaen taikka sitten on alueenlaajentamisanomus hylätty. Tämän yhteydessä mainittakoon, että tähän saakka ei myöskään ole maalaiskuntain alueita muuteltaessa tavattu ryhtyä mihinkään kunnan omaisuuden pakkojakoon. Vain silloin kuin kunta on jaettu kahdeksi tai useammaksi kunnaksi on senaatti jonkun kerran määrännyt kunnan rahastot jaettaviksi. Aivan äskettäin on senaatti jälleen useissa tapauksissa, huomioonottamatta kuvernöörin puoltavaa lausuntoa, ilman enempää perustelua hylännyt anomukset, joilla äskennuodostetut maalaiskunnat ovat pyytäneet emäkunnan velvoittamista luovuttamaan kiinteästä ja irtaimesta omaisuudestaan ja omistamistaan rahastoista suhteellisen osan uudelle kunnalle. Ei voida varmuudella sanoa, onko senaatin kanta äskennuodostetussa asiassa johtunut siitä käsityksestä, että asiaa koskevien tarpeellisten lakimääräysten puuttuessa tuollaisia vaatimuksia ei voida ottaa huomioon, vai ovatko tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat tällöin olleet ratkaisevina.

On varsin mielenkiintoista tämän yhteydessä johdattaa mieleen minkälaista käytäntöä senaatti on noudattanut puheenalaisessa suhteessa, kun on ollut suoritettavana kirkollisia alueidenmuutoksia. Vanhastaan on yleensä noudatettu sitä periaatetta, että seurakunnasta toiseen siirretyllä alueella ei ole ollut oikeutta saamaan osaa emäseurakunnan omaisuudesta eikä sitä myöskään ole veloitettu ottamaan kannettavakseen osaa emäseurakunnan veloista. Mutta muutamia vuosia sitten otti senaatti käytäntöön toisen menettelytavan ja on useissa tapauksissa myöntänyt siirretylle alueelle osuutta emäseurakunnan omaisuudesta. Niin on tehty sekä silloin kun yhden tai useamman seurakunnan osista on muodostettu uusi seu-

rakunta, että myöskin muutamissa sellaisissa tapauksissa, että osa seurakuntaa on liitetty naapuriseurakuntaan. Siirretylle alueelle on tavallisesti tunnustettu osuus kirkkoherranvirkatalon tiluksiin ja kirkollisiin rahastoihin, mutta muutamia poikkeuksia lukuunottamatta ei kirkkoon, kello-tapuliin, hautausmaahan eikä virkatalon rakennuksiin. Senaatin suostumukseen on aina liittynyt erinäisiä ehtoja, niinpä esim. että asianomaisten pappien tai heidän oikeudenomistajainsa mahdollisia oikeuksia ei saa jaon kautta loukata ja että virkatalon osuuden myymisestä saadut varat on käytettävä virkatalon ostamiseen tai sen parannuksiin. Ratkaisu on joka eri tapauksessa perustunut vapaaseen harkintaan ja myöskin puheenalaisenlaatuista omaisuutta koskevia vaatimuksia lienee erässä tapauksissa viime aikoina usein hylätty. Lisättäköön, että tämä uusi senaatin käytäntö, jonka oikeutusta nykyisin ilman suoranaisen lainsäädännön tukea tai vapaaehtoista sopimusta eräässä prof. K. J. Ståhlbergin vuoden 1913 kirkolliskokoukselle antamassa lausunnossa pidettiin mitä suurimmassa määrässä epäilyttävänä, antoi mainitulle kirkolliskokoukselle aiheen asianomaisen valiokunnan ehdotuksesta antaa kirkkolakikomitealle tehtäväksi laatia ehdotukset sellaisiksi kirkkolain säännösten muutoksiksi ja lisäyksiksi, jotka poistaisivat seurakuntajaon muutoksien yhteydessä ilmenneet vaikeudet ja epäkohdat.

Se mitä edellä on esitetty senaatin kannasta yläesityksissä kysymyksissä, näyttää osottavan, että korkein hallintovirastomme on ilmeisesti vastahakoinen ainakaan kunnallisiin alueenmuutoksiin nähden määräämään vastoin asianomaisen kunnan tahtoa pakollista taloudellisten suhteitten selvittelyä asianomaisten kuntain välillä. Tästä kannasta on seurauksena, että alueenlaajentamista, näyttököön-pä se sitten kuinka välttämättömän tarpeelliselta tahansa, ei voi asianmukaisessa järjestyksessä toimeenpanna milloin kuntain välillä ei voida aikaansaada vapaaehtoista

sopimusta taloudellisten välien selvittämisestä ja alueenlaajentamisen samalla katsotaan siinä määrin vaikuttavan aluettaluovuttavan kunnan talouteen, että viimeksimainitun kunnan korvausvaatimuksia ei kohtuudella voida jättää huomioionottamatta.

Ennenkuin siirrymme käsittelemään kysymystä, mikä merkitys Suomen alueenlaajentamiskäytännössä annetaan asianomaisten maanomistajain ehdotettua alueenlaajentamista kohtaavalle vastustukselle, on huomautettava, että erään Helsingin kaupunginvaltuuston asettaman valiokunnan toimesta tehtyjen tutkimusten kautta, jotka käsittävät aikaa jälkeen vuoden 1860, on tullut selvitettyksi, että kaupunkiin on liitetty ainoastaan sellaisia viereisten maalaiskuntain osia, joihin kaupungit kulloinkin sitä ennen ovat hankkineet itselleen omistusoikeuden. Poikkeuksia tästä säännöstä voidaan kuitenkin mainita. Niinpä käsitti äsken kosketeltu Gumtäck'tin kaupunkiin liittäminen myöskin Sörnäs'n vankila-alueen, jonka varemmin oli pakkolunastuksella tullut valtion omaisuudeksi, jotapaitsi Topilan verotalo Oulunjoen pitäjässä vuonna 1867 yhdistettiin Oulun kaupunkiin oikeudellisessa ja kameraalisessa suhteessa, vaikka tilaa kuului Oulun kauppaseuralle. Lunastamattomien alueitten kaupunkiin liittäminen ei siis ole aivan vierasta Suomen hallinnolliselle käytännölle, ja sellaisen menettelytavan lainmukaisuutta on perusteellisesti ja sitovalla tavalla selviteltyt prof. K. A. Moring Suomen Lainopillisessa Yhdistyksessä vuonna 1910 pitämässään esitelmässä. Tämä selvittely, joka on julaistuna Lainopillisen Yhdistyksen aikakauskirjassa v. 1911 vihko 3 siv. 175 ss., antaa esitettyyn kysymykseen sen vastauksen, että kaupungille kuulumaton alue näyttää voitavan yhdistää siihen, ainakin jos ne, joita toimenpide koskee, eivät sitä vastusta. Mutta lopullista vastausta kysymykseen, onko viimeksimainittujen ja varsinkin maanomis-

tajien vastustusta katsottava ehdottomaksi esteeksi yhdistämistoimenpiteille, ei tämä lausunto anna.

Käytännössä on tämä kysymys tietävästi ollut ainoastaan kaksi kertaa — vuosina 1908 ja 1912 — korkeimman hallintovirastomme käsittelyn alaisena. Molemmilla kerroilla oli kysymyksessä eräs Jyväskylän maalaiskunnassa sijaitseva, yksityiselle henkilölle kuuluva palstatila. Ensimmäisellä kerralla hylättiin anomus sittenkun kuvernööri oli antamassaan lausunnossa asettanut kysymyksen alaiseksi, voitaisiinko siirtoa toimittaa, kun maanomistaja oli vastustanut sitä, varsinkin kun palstatilaa ei liitettäisi kaupunkiin myöskin kirkollisessa suhteessa. Mainittakoon vielä, että asianomainen senaatin esittelijä katsoi, että anomus olisi hylättävä siitä syystä, että maanomistaja oli vastustanut siirtoa. Toisella kerralla, jolloin pyydettiin saman palstatilan yhdistämistä myöskin kirkollisessa suhteessa, hylättiin anomus mikäli se koski hallinnollista puolta, esittelijän mietinnön mukaisesti sen vuoksi, että maanomistaja vastusti toimenpidettä.

Senaatin näissä alueenlaajentamiskysymyksissä tekemistä päätöksistä ei käy täysin selvästi ilmi, onko senaatti katsonut maanomistajan vastustuksen oikeudelliseksi esteeksi, vai onko asia ratkaistu tarkoituksenmukaisuusnäkökohti silmälläpitäen. Joka tapauksessa on ensiksimmäiselle käsitystavalle, joka jo oli vaikuttanut kuvernöörin kantaan äskensmainitussa asiassa, annettu täysi pätevyys asianomaisen senaatin esittelijän mietinnössä. Se käsitys, että asianomaisten maanomistajain suostumus olisi välttämättömän edellytys alueenlaajentamisanomukseen suostumiselle, ei johtune niin suuressa määrin siitä, että muka tunnustettaisiin maanomistajain tai muiden yksityisten kansalaisten oikeus kuulua määrättyyn käräjäkuntaan taikka kuntaan, tai olla määrättyjen julkisten viranomaisten alaisena, sitäkin vähemmän, kun entiset maaseudun ja kaupungin välillä vallinneet valtiolliset ja elinkeino-oikeudelliset eroavaisuudet nyt-

temmin on tasoitettu. Ylempänä mainitut oikeudelliset epäilykset johtunevat pikemmin lähinnä niistä pitkälle käyvästä rajoituksista maan käyttöoikeuteen nähden, jotka johtuvat kaupunkiin yhdistämisestä ja joitten voitaisiin katsoa loukkaavan maanomistajan yksityistä oikeutta. Jos alue, jolle on kerääntynyt tai on kerääntymässä asutusta, siirretään maaseudusta kaupunkiin, seuraa siitä muun muassa, kuten jo aikaisemmin on huomautettu, että kaupungissa voimassaolevat ankarammat järjestystä, rakentamista sekä palo- ja terveydenhoitolaitosta koskevat määräykset ulotetaan äskenmainittuun alueeseen, jotapaitsi siviililainsäädännössämme vielä säilyneet erikaltaisuudet maa- ja kaupunkioikeuden välillä, jotka erikoisen silmään pistävinä esiintyvät sukulunastusoikeudessa, aviopuolisoiden omistussuhteitten järjestelyssä sekä oikeudessa kiinteistön testamenttaamiseen ja lahjoittamiseen, voivat tällaisen siirron tapahtuessa aiheuttaa rajoitusta yksityisen henkilön oikeuskelpoisuudessa tai oikeudellisessa toimintakyvyssä.

Niitä syitä, joita siten voidaan esittää maanomistajan suostumuksetta tapahtunutta pakkoalueenlaajennusta vastaan, on käsitelty eräässä Helsingin kaupunginvaltuustolle syksyllä 1912 annetussa valiokuntamietinnössä, joka koski kaupungin politiikkaa sen viereisiä esikaupunkimuodostumia ja huvilayhdyskuntia kohtaan. (Helsingin Kaupunginvaltuuston pain. asiak. n:o 76 v. 1912.) Tässä mietinnössä, jossa yllämainittu kysymys oli perinpohjaisesti tutkittavana, esitettiin se mielipide, että sen rajoituksen maan hallinta-oikeudessa, joka kohtaa maanomistajaa kaupunkikunnan hallinnollisia säännöksiä liitetyllä alueella sovellettaessa, ei voi katsoa olevan yksityisen henkilön saavuttaman oikeuden loukkaamista tai kumoamista. On aina tunnustettu ja se periaate lainsäädäntötietäkin vahvistettu, että maanomistaja on velvollinen alistumaan niihin järjestysmääräyksiin, jotka mainituissa suhteissa voi-

vat tulla kysymykseen. Mutta jos jonkun alueen järjestyä vaatii, että omistusoikeus tai muu esineoikeus maahan riistetään sen omistajalta, ei se Suomessa lain mukaan voi tapahtua ilman vapaaehtoista sopimusta, ellei suoriteta täyttä voimassaolevien pakkolunastusmääräysten mukaista korvausta. Kysymyksenalaisessa mietinnössä huomauteetaan edelleen, että saavutettuja oikeuksia ei voida loukata myöskään alueenliittämisellä, mikäli kysymyksessä ovat äskenmainitut yksityisoikeudelliset eroavaisuudet maalaisoikeuden ja kaupunkilais-oikeuden välillä. Ennen alueenlaajennusta voimassaolleiden hankittujen oikeuksien täytyy joka tapauksessa pysyä loukkaamattomina sen jälkeenkin. Jonkun henkilön testamenttiin perustuva oikeus maakiinteistöön ei siis muutu sen kautta, että kiinteistö testamentin tekijän kuoleman jälkeen liitetään kaupunkiin j. n. e. Sitävastoin voi yksityisen oikeudellinen toimintavapaus esimerkiksi sukulunastuksen ja testamenttilaitosten aloilla muuttua tuollaisen alueenlajentamisen kautta. Mutta tämänlaatuisia muutoksia ei voi pitää hankittujen oikeuksien muuttamisena. Koska yllämainitut perhe-, perintö- ja omaisuus-oikeutta koskevat lakimääräykset eivät valiokunnan mielestä sisällä sitä, että jonkun henkilön oikeudellinen toimintakyky johonkin kiinteistöön nähden voisi olla vapaampi tai rajoitetumpi siitä riippuen, onko kiinteistö kulloinkin voimassaolevan jaoituksen mukaan maa-oikeuden vai kaupunki-oikeuden alainen, eivät nämä säännökset näytä voivan estää hallitusta käyttämästä ikivanhaa oikeuttaan määrätä maaseudun ja kaupungin rajan, käytännöllistä ja oikeudenmukaista kunnallista jaoitusta vaativan yleisen edun mukaisesti. Valiokunnan arvokas tutkielma päättyy nyt puheenaolevassa suhteessa lausuntoon, jolla on paljon ehdottomampi muoto kuin prof. Moringin yllämainitulla lausunnolla: kaupungille kuulumattoman alueen voi yhdistää siihen loukkaamatta mitään lain jollekin maanomistajalle erittäin turvaamaa oikeutta. Tämän käsi-

tyksen mukaan, joka on täydellisesti sopusoinnussa Ruotsin alueenlaajennuskäytännön kanssa, on maanomistajalla alueen yhdistämismenettelyssä sama asema kuin muilla asianomaisilla: hänelle annetaan tosin tilaisuus antaa lausuntonsa asiassa ja hänen tällöin esittämänsä näkökohdat otetaan asiaa ratkaistaessa harkittaviksi, mutta minään ehdottomana esteenä aijotulle alueenlaajennustoimenpiteelle ei maanomistajan vastustus voi olla enempää kuin maalaiskunnankaan.“

Tohtori Ehrnroth lausuu tämän johdosta:

„Ne tiedot, joka edellisessä esityksessä on annettu Suomessa vallitsevasta oikeustilasta ja käytännöstä alueenlaajentamiskysymyksiin nähden verrattuina muitten maitten ja eritoten Ruotsin vastaaviin olosuhteisiin, lienevät antaneet käsityksen niistä tavattomista vaikeuksista, jotka meidän maassamme nykyisin kohtaavat sellaisen alueenlaajentamisohjelman toteuttamista, joka tämän kirjoitelman alussa esitettiin Suomen kaupunkien kunnallishallitusten suoritettavaksi. Alueenlaajennusmenettelyä, sen edellytyksiä ja oikeudellisia seurauksia koskevain positiivisten lainmääräysten puutteessa on korkein hallintovirastomme vetäytynyt vastaavan Ruotsin viraston noudattamalla tavalla ratkaisemasta suurempien pakkoalueenlaajennusten synnyttämiä vaikeuksia, ulottamalla hallinnollisen pakon myöskin asianomaisten kuntain välillä välttämättömästi toimitettavaan taloudellisen välien selvittelyyn. On tosin annettava arvonsa tälle senaatin vastahakoisuudelle omaksua menettelytapa, jota valtio-oikeudelliselta kannalta on pidettävä arveluttavana ja jota Ruotsissakin on ankarasti arvosteltu, mutta ei ole myöskään vähäksyttävä sitä seikkaa, että tästä kannasta johtuvat seuraukset voivat tulla tuhoisiksi kaikkien maassamme esiintyvien laajakantoisempien alueenlaajentamiskysymysten onnelliselle ratkaisulle. Kun tämän lisäksi ei edes Ruotsissa itsestään selvänä pidetty hallituksen oikeus määrätä joku alue vastoin yksityisen

maanomistajan tahtoa siirrettäväksi maaseudusta kaupunkiin, ole maassamme riidaton eikä käytännössä epäämättömästi tunnustettu, ovat järkevän alueenlaajentamispolitiikan mahdollisuudet meillä varsin huonot. Ne edut, joita kaupunkien on tässä asiassa pidettävä silmällä, ovat kuitenkin, kuten varemmin on osoitettu, niin yleisiä ja niin tärkeästi valvomista vaativia, että ilmenevät vaikeudet on tavalla tai toisella voitettava. Ja varmaa on, että jos kaupunkien alueenlaajentamispyrkimyksiin tulee enemmän vauhtia kuin mitä niillä tähän saakka on ollut, on tämä seikka varmasti omiansa jouduttamaan alueenlaajentamislainsäädäntöä, jonka esitöitä jo on tehty ja jota ilman alueenlaajentamisen aiheuttamien moninaisten ja monimutkaisten kysymysten ratkaisu käy vuosi vuodelta yhä vaikeammaksi.“

Tämänlainen porvarillisen lakimiehen selitys on samalla kaupunkiviranomaisten haluttomuuden, toimeettomuuden ja aikaansaamattomuuden puolustusta sen johdosta että nämä viranomaiset kaupungin aluelajennuskysymyksen ratkaisemiseksi eivät ole edes vakavasti yrittäneet todellisia ratkaisutoimenpiteitä. Että kaupungin vallanpitäjät tässä todella ovat niin paljon laiminlyöneet, että ne laiminlyönnit eivät ole olleet kaikille porvarillisillekaan mielesisiä, siitä on meillä selviä todisteita. Yhden sellaisen todistuskappaleen katsomme tarpeelliseksi tässä esittääkin. Olemme sen valinneet senvuoksi, että se toiselta puolen on asiantuntijan lausunto ja että se samalla myös meille antaa käsityksen kaupungin kehittymismahdollisuuksista. Tämä todistuskappale on se esitelmä, jonka kaupungin asemakaava-arkkitehti Bertel Jung piti Helsingin kaupungin valtuuston retkeilyllä Seurasaarella syyskuun 17 p:nä 1916. Poisjättämällä tähän esitelmään liittyvät piirroset, joita emme ole olleet tilaisuudessa mietintöön liittämään, kuuluu yllämainittu esitelmä seuraavasti:

„Saatavissa olevien asuntojen ja kaupungin asujamis-

ton lukumäärän välillä Helsingissä on sodan aiheuttamien poikkeuksellisten olojen vaikutuksesta aivan yhtäkkiä syntynyt sellainen epäsuhte, että asuntopula on kynnyksellä. Kun sen vuoksi lienee odotettavissa voimaperäistä rakennustoimintaa ja siitä riippuvaa rakennetun asutusalueen nopeata laajenemista, niin pian kuin tällaisen toiminnan välttämättömät edellytykset ovat muodostuneet, saattaa olla mielenkiintoista nykyhetkellä luoda pikainen silmäys kartalle nähdäkseen, missä määrin Helsingin kaupunki asemakaavansa puolesta on valmis vastaamaan lähenevien aikojen vaatimuksiin saada laajentumisalaa. Mitään uusia näkökohtia en tässä tule esittämään, vaan tahdon ainoastaan suurin piirtein tehdä selkoa kaupunginasemakaavakonttorin työstä sekä lyhykäisesti toistaa eräitä ajatuksia, joita monasti ennen olen esittänyt kaupungin kehityksestä.

Kaupunginasemakaavan järjestelystä kokonaan riippumattomista syistä on rakennustoiminta Helsingissä tätä nykyä miltei kokonaan seisahduksissa, siitä tosiasiaa huolimatta, että kaupungilla on tällä hetkellä valmiiksi tasoitettujen katujen varsilla tarjottavana jopa n. 300,000 m² säännösteltyjä myymättömiä asuntotontteja, joista kuitenkin n. 80,000 m² on toistaiseksi varattu kaupungin omia tarpeita varten. Mutta eräillä tahoilla on väitetty, että erittäinkin huvilatonttien puute vaikuttaisi myöskin asuntopulaan. Arvellaan, että monet varakkaat perheet ovat kauan olleet valmiit ryhtymään heti rakentamaan ja ovat vuosikautia odottaneet tilaisuutta, jolloin kaupunki, mikä katujen laadun, valo- ja vesijohtojen, kulkuneuvojen y. m. puolesta tarjoaisi rakennuttajille suuremmat vakuudet kuin yksityiset huvilakaupunkiyhtiöt, itse ryhtyisi myymään huvilatontteja. Tahtomatta ratkaista, missä määrin tällainen arvelu on paikkansa pitävä, en kuitenkaan voi olla huomauttamatta, että kaupunki ainoastaan muutamia vuosia sitten todella tarjosi myytäväksi joukon nimen-

omaan varakkaille henkilöille tarkoitettuja huvilatontteja Helsingin niemellä. Useimmille näistä tonteista rakennettiin kuitenkin — huolimatta tonttien pienestä pinta-alasta ja rakennusjärjestyksen rajoituksista mitä rakennusten korkeuteen ja laajuuteen tulee — tavallisia vuokratasarmeja. Niin pian kuin ehdotus erään Meilahden osan kaupungin asemakaavaksi, jonka kaupungin asemakaavakonttori tammikuussa 1912 lähetti lopullisessa muodossa viranomaisten tarkastettavaksi, on ehtinyt tulla vahvistetuksi, on kokonaista 240,000 m² etupäässä varakkaammalle väestölle tarkoitettuja huvilatontteja käytettävänä. Tohtinee toivoa, että kaupunki pitää huolta siitä, että nämä tontit voidaan tarjota myytäväksi yleisemmän rakennustoiminnan taasen alkaessa. Tämä tontinpuute ei kuitenkaan missään tapauksessa voine olla mainittavana syynä asuntopulaan. Sillä tämä pulahan on suuremmaksi osaksi huomattavissa pienissä huoneustoissa. Mutta tällaisia pikkuasuntojakin varten on viime vuosina ollut saatavissa sangen runsaasti tontteja, aikaisemmin n. k. „vanhassa“ ja nyttemmin „uudessa“ Vallilassa.

Jos ne alueet, jotka nyt ovat käytettävissä tätä tarkoitusta varten ja joille kunnan toimesta syksyn kuluessa rakennetaan 160 pikkuasuntoa, eivät riittäisi lähivuosien tarpeen tyydyttämiseksi, ei kuitenkaan tarvinne pelätä mitään pysähdystä työväen huvilatonttien myynnissä. Kaupungin asemakaavakonttorissa on jo nyt laadittuna koko Sörnäsin radan ja Gumtähden välisen kaupungin alueen yksityiskohtainen jako-asemakaava, mihin sisältyy myöskin yksi kaupunginosa työväen asuintontteja varten. Ja jos näyttäytyy tarpeelliseksi, voidaan tämä asemakaava heti antaa kaupungin viranomaisten tarkastettavaksi.

Viimemainittu asemakaava on ainoastaan osa siitä ehdotuksesta Sörnäsin radan pohjoispuolella olevien kaupungin alueitten järjestelyksi, jonka kaupungin yleisten töiden hallitus marraskuussa 1911 esitti Rahatoimikama-

rille. Siitä riippumatta on kaupunginasemakaavakonttori kuitenkin, mikäli aika on myöntänyt, edelleen tutkinut asemakaavaa, tällöin m. m. laatieen kokonaan uudestaan sen osan siitä, mikä käsittää lähinnä pääradan pohjoispuolella, Kottbyn pysäkin ja Fredriksbergin aseman välillä olevat seudut. Tämä huomattava pinta-ala on tällöin pääasiassa suunniteltu erilaisia yhden perheen tontteja: rivitaloja, erillisiä huviloita, puutarhakaupunkeja y. m. varten, mitkä kaikki ovat tarkoitettut lähinnä keskiluokkaa, pikkuporvareja ja työntekijöitä varten, samalla kun ainoastaan lähinnä suuria liikeväyliä olevat tontit on varattu vuokra- ja liiketaloja varten.

Näin ollen on katsottava kaupungin olevan varustautunut tälläkin taholla tyydyttämään erilaisten asuntotonttien tarvetta, niin pian kuin vain voidaan myöntää varoja välttämättömien katujen ja kulkuneuvojen rakentamiseen.

Jätämme nyt nämä alueet, joita varten muodossa tai toisessa laaditut järjestely-asemakaavat kaupungin yleisten töiden lautakunta on lähettänyt ylempien viranomaisten harkittaviksi, kääntyäksemme kauimpana lännessä oleviin seutuihin. Siellä tapaamme Greijuksen takaliston. Tämä kaupungin omistama alue on suurimmaksi osaksi vuokraamatta, sijaiten nyttemmin aivan Hagan raitiotielinjan varrella. Sen voidaan siitä syystä katsoa ennen pitkää tulevan halutuksi asutustarkoituksessa. Hallituksen kehoituksesta on kaupunginasemakaavakonttori sen vuoksi laatinut kaupunginasemakaavan myöskin Greijukselle, mikä kaava nykyisessä asussaan sisältää myöskin naapurialueen, Bölen esikaupungin, epäsäännöllisen asemakaavan vähäisen laajennuksen. Tämän suunnitelman aikoo konttori lähimmässä tulevaisuudessa esittää kaupungin yleisten töiden hallitukselle.

Viimemainituissa paikoissakin on ehdotettu järjestettäväksi erilaisia asuntotontteja, joten edellä sanotun pitäisi

riittää kumoamaan syytöksen, että kaupungin viranomaisilta olisi puuttunut kaukonäköisyyttä asuntotonttien järjestelyssä uusissa kaupunginosissa. —

Tässä yhteydessä voitaisiin mainita, että yksityiskohdaisia järjestely-asemakaavoja puuttuu vielä lähinnä Itäistä Viertotietä olevasta Gumtähden osasta, köyhäntalon pohjoispuolella Oulunkylän aseman ympärillä olevista alueista, Nybondaksen tilasta sekä Meilahden eteläosasta. Oulunkylän aseman ympärillä olevista seuduista puuttuu välttämätön pohjakartta, mitä vallitsevana sota-aikana ei voida hankkia; Meilahden eteläosan tärkeimmät seudut ovat vuokratut kymmeniksi vuosiksi eteenpäin ja Itäisen Viertotien varrella oleva alue on osittain vuokrattu, osittain riippuvainen kaupungininsinöörin suunnitelman tehdas- ja satama-alueen muodostumisesta Vanhankaupungin selän ympärille ja sille johtavasta rautatieasteesta. Mikäli nyt voidaan arvostella olisi tämä osa Gumtähteä ynnä sen pohjoispuolella olevat osat Annebergiä y. m. pääasiassa jaettava työväentonteiksi, katsoen paikan asemaan Vanhankaupungin selän länsi- ja pohjoispuolella olevien nykyisten ja tulevien tehdastonttien läheisyydessä. Lähinnä viertotietä olisi kuitenkin sijoitettava tonttirivi liiketaloja varten. — Kaupunginasemakaavakonttorin ajattelema yleisuunnitelma muitten jakamattomien takalistojen käyttämiseksi käy tarkemmin ilmi yleiskartasta.

Asuntotarvetta tyydytettäessä ei kuitenkaan riitä terveellisten tonttien osoittaminen valmiiksi rakennettujen katujen varsilla. Mitä suuremmaksi kaupunki kasvaa ja mitä kauemmaksi sen laitaosat niin ollen tulevat kaupungin pääkeskustasta, sitä tärkeämmäksi tulee asutuksessa kysymys nopeasta kulkuyhteydestä kaupungin sydämen kanssa. Muutamia vuosia sitten oli minulla tilaisuus tarkemmin esittää kantani tässä kysymyksessä (aikakauslehdessä *Finsk Tidskrift* vuonna 1910 julkaistussa artikkelissä „Suur-Helsinki“), jolloin osoitin, että Helsingin kau-

pungin pääkeskuksen epäkeskeisestä asemasta, joka, nykyisiin ja tuleviin satamiin, keskusvirastojen sijoitukseen, päärautatieaseman paikkaan y. m. katsoen kaikkina aikoina lienee etsittävässä jossakin nykyisessä kaupungissa Pitkäsillan eteläpuolella, sekä siitä ominaisesta, yksipuolisesti säteen tapaisesta kehitysmahdollisuudesta, mikä nyttemmin on käytettävissä, tulee johtumaan, että toiselta puolen kaupungin liike- ja henkisen keskuksen sekä toisella puolen sen pohjoisten laitaosien välinen etäisyys tulee läheisessä tulevaisuudessa kasvamaan niin suureksi, että se on verrattavissa keskuksen ja laitaosien väliseen etäisyyteen vieläpä suurissa maailman pääkaupungeissakin, joiden kehitys on keskeinen. Sen vuoksi näyttää tärkeältä, että kaupungin viranomaiset mitä pikemmin sitä parempi ottavat käsiteltäväksi kulkulaitoskysymyksen ja ratkaisevat sen ainakin periaatteellisesti, sitäkin suuremmalla syyllä kun riittävän maa-alueen varaaminen tulevia pikaliikenne-ratoja varten kaupungissa saattaisi huomattavassa määrin säästää pakkolunastuskustannuksia tulevaisuudessa. Kaupungin keskustan ja Wiikin latokartanon välinen etäisyys on linnuntietä 6 km, samalla kun kartanon etäisimmät osat samoin kuin miltei koko Oulunkylän kartano ovat kokonaista 9 km päässä keskustasta. Vaikkakin Wiikin latokartano, jota kaupunki parhaillaan pyrkii hankkimaan itselleen, pääasiallisesti tulee käytettäväksi tehtaita varten, ei kuitenkaan voitane välttää sijoittamasta sinne myöskin asuntotontteja ainakin tehtaiden työntekijöitä ja toimihenkilöitä varten. Ja riippumatta siitä, että paikallinen keskus lienee tulevaisuudessa etsittävässä jostakin Vanhankaupungin läheisyydestä, on kuitenkin syytä ennustaa, että yhteys kaupungin vanhojen osien kanssa tulee olemaan varsin vilkas ja että täytyy löytyä keinoja sen nopeata ja mukavaa ylläpitämistä varten.

Kaupungin muussa suhteessa onnellinen paikka, sen

erinomainen asema syviin ja tilaviin merisatamiin katsoen, korvannevat tuskin sen yksipuolisesta laajenemismahdollisuudesta aiheutuvaa suurta epäkohtaa. Jo nykyään, jolloin keskeinen laajeneminen on toin tuskin saatu loppuun suoritetuksi, on näyttäytynyt tulevien epäkohtien oireita, kun on ollut osoitettava paikkoja laitoksille, jotka vaativat keskeistä asemaa. Maksetaan mieluummin huimaavan suuria summia ahtaasta tontista kaupungin nykyisessä keskustassa kuin valitaan halpa ja tilava paikka vähän pohjoisemmassa laitakaupungilla, mikä kuitenkin ennen pitkää tulee liitettäväksi tähän keskusta, jonka luonnonlain välttämättömyydellä vähitellen täytyy laajeta pohjoiseen päin. — Jos tarkastelemme ainoastaan kaupungille nykyään kuuluvia maita ja ajattelemme niihin liitettäväksi vastamainitun Wiikin latokartanon, muodostaa Helsinki kartalla suurin piirtein katsottuna suorakaiteen, joka ulottuu lounaasta koilliseen, 10 km pitkänä ja 3 km leveänä, samalla kun kaupungin pääkeskus sijaitsee 1 1/2 á 2 km:n päässä suorakaiteen lyhyestä lounaissivusta.

Tätä peloittavan epäkäytännöllistä kaupunkikuvaa voimme kuitenkin muodostella. Maantieteelliset olot ovat nimittäin, kuten tunnettua, tehneet mahdolliseksi, että koko joukko kaupungin asukkaita — jos sillä ymmärretään henkilöitä, jotka tekevät työnsä kaupungissa ja saavat sieltä toimeentulonsa — voi asettua asumaan alueille, jotka tosin ovat kaupungin rajojen ulkopuolella, mutta huomattavasti lähempänä sen keskustaa kuin vastamainitut paikat. Ja tuntien samantapaiset ilmiöt ulkomailta voidaan olettaa, että tämä asutus kaupungin ulkopuolella tulee kasvamaan vuodesta vnoteen. Jääköön tässä sanomatta, onko tämä nykyisten omistusoikeudellisten olojen vallitessa kaupungille onnellista. On kuitenkin uskottavaa, että tulevan Helsingin rajat tulevat huomattavasti poikkeamaan nykyisistä ja että nämä siirtolaiset tullaan silloin laskemaan kaupunkilaisiksi. Silmäys kartalle osoit-

taa kuitenkin, että jos kaupunki saattaisi vapaasti vallita Drumsötä ja Kulosaarta, jotka muodostavat luonnolliset sillat meidän päiviemme Helsingin ja mantereen välillä lännessä ja idässä, niin nykyään ainoaan laajenemismahdollisuuteen pohjoiseen suuntaan pitkin kaupungille kuuluvia maita voitaisiin liittää kaksi uutta: toinen länteen ja toinen itään päin kaikkine tällaisesta monipuolisemmasta kehitysmahdollisuudesta omilla mailla johtuvine etuineen. Että kaupunkikuva parhaillaan on kehittymässä tähän suuntaan kaupungin toimenpiteistä riippumatta, on epäilemätöntä, mutta saatetaan asettaa kysymyksen alaiseksi, eikö siitä tule ennen pitkää johtumaan etujen ristiriitaa, sikäli kuin ei kaupunki hyvissä ajoin ja ennen kuin siihen on pakko, tavalla taikka toisella voi hankkia itselleen vaikutusta näihin rajanaapureihinsa ja erittäinkin Drumsöhön, joka sijaitsee vajaan kilometrin päässä kaupungin rakennettavana olevasta suurimmasta kauppasatamasta ja jonka vesialue ulottuu tähän satamaan asti.

Se esitys kaupungin väestön kasvamisesta, minkä vuonna 1912 annoin kaupunginvaltuustolle kaupungin vieressä sijaitsevien esikaupunki- ja huvilayhdyskuntien suhteen noudatettavaa kaupungin politiikkaa koskevan kysymyksen yhteydessä, ja jossa esityksessä luulin osoitaneeni, että kaikki todennäköisyyslaskelmat viittasivat siihen, että kaupungin nykyisiin alueisiin ei tulisi sanottavan kauan mahtumaan kaupunkiin tulviva väestö, selittää sen ohella mitä edellä on sanottu, minkä vuoksi olen asettanut kaupunginvaltuutusmiesten enemmistöstä poikkeavalle kannalle maitten ostoa kaupungin tarpeiksi koskevissa kysymyksissä. Se kehitys, mikä Helsingissä sittemmin on tapahtunut sodasta riippumatta, taikka pikemminkin sen johdosta, ei ole saattanut horjumaan vakaumustani uusien maanhankintojen välttämättömyydestä. Jos ennen 30 vuoden kulumista sanokaamme sataviisikymmentätuhatta Helsingin neljänsataantuhanteen nouse-

vasta väestöstä asuu varsinainen kaupungin ulkopuolella, niin ei se enää ole isäntä omassa talossaan. Mutta Wiikin latokartanohan ostetaan, väitetään vastaan. Niinpä kyllä, mutta voimmeko luottaa siihen, että sen 600 hehtaaria voivat ajan pitkään tarjota riittävästi tilaa edes tehtaille siinä tapauksessa että kaupunki, tarjoamalla halpaa voimaa, onnistuu houkuttelemaan suurteollisuuden tänne? Yksityisillä tehtailta esim. Tampereella on aina 200,000 neliömetrin laajuisia ja suurempiakin tontteja. Taikka voidaankö uskoa, tuntien sen kiihkeän kasvun, mikä viime vuosina on ollut huomattavissa kaupan alalla, että se suurenmoinen kauppasatama, jota kaupungininsinööri parasta-aikaa luo Hiekka- ja Jätkäsaarille, on kykenevä tyydyttämään kaupan tarpeita edes läheisessä tulevaisuudessa? Jos aiomme toteuttaa sen mistä kaikki nyt haaveksivat, niin pitäkäämme huolta siitä, ettei vastaisuudessa tule eteen niin jokapäiväistä estettä kuin tilan puute!

Liikuntavapauden saavuttamiseksi, erilaisten yhdistelmämahdollisuuksien saamiseksi ja ristiriitojen välttämiseksi naapurien kanssa tulee kaupungilla olla enemmän alueita kuin välttämättömästi tarvitaan väestön asuntoja ja sen töitä ja toimia varten. Ja Helsinki tarvitsee tässä suhteessa enemmän kuin monet muut kaupungit sen vuoksi, että tšekäläinen läpeensä karu maanlaatu rajoittaa suuressa määrin kaupunginasemakaavan vapaata kehitystä. Tämä on m. m. käynyt ilmi, kun on ollut kaupungin rajojen sisäpuolella löydettävä uusien tehdasalueitten paikkoja. Tehtaitten sijoittaminen mäkiselle maalle ja niiden varustaminen samalla rautatieraiteilla ei nimittäin juuri ole ajateltavissa tällaisen järjestelyn vaatimien suunnattomien kustannusten takia. Ja niin kuin kaupungin nykyään käyttämättä olevat maat sijaitsevat olemassa oleviin tahi ajateltaviin rautatielinjoihin nähden, lienee pidettävä mahdollottomana muitten sopivien uusien tehdasalueitten osoittamista kuin rakennuskonttorin ehdottamat vaatimattomat

pinta-alat Backaksen alueella, Vanhankaupungin selän länsirannalla sekä mahdollisesti Toukolan länsipuolella. Eikä edes näitä paikkoja voida pitää ihanteellisina. Backas on karua ja ilman satamaa, samalla kuin maaperä rantakaistaleella pitkin Itäistä Viertotietä on erittäin pehmeää ja epäkiitollista kaikelliselle rakentamiselle. Mitä taasen kolmanteen vastamainituista alueista tulee, voidaan se sovittaa teollisuustarkoituksiin ainoastaan rakentamalla hyvin suuria kustannuksia kysyvä rautatieraide. Muuten voidaan asettaa kysymyksen alaiseksi, olisiko tämän paikan luovuttaminen tehtaille hyvän kaupunginhygienian kanssa sopusoinnussa.

Ainoastaan sellaisen uuden maan hankkiminen, jonka maaperä on kova ja tasainen ja jossa niinkään on mahdollisuus satamalaitteiden rakentamiseen lähistössä, näyttää voivan aikaansaada parannuksen kunnollisten tehdastonttien puutteeseen, mitä yleensä on valitettu. Wiikin latokartanohan on erinomainen sekä asemansa ja maanlaatunsa puolesta että niihin mahdollisuuksiin katsoen, mitä siellä on erilaisten kulkulaitosten järjestämiseen. Sitä vastoin ei ole yhtä selvää, tuleeko sen pinta-ala ajan pitkäin vastaamaan tarvetta.

Kääntykäämme lopuksi sellaisten kaupungin kustannettavana olevien laitosten puoleen, jotka eivät ole suoranaisesti halvan hyödyn palveluksessa, mutta jotka ovat asukkaitten terveydelle ja viihtymiselle yhtä välttämättömiä kuin edellämainitut heidän taloudelleen, nimittäin vapaisiin „vihreisiin“ alueisiin kaupungissa.

Kuinka suuria pinta-aloja tarvitaankaan jo niitä varten!

Ainoastaan kaupungin asemakaavakonttorin vuonna 1912 suunnittelema keskuspuisto on pinta-alaltaan n. 200 ha. Jos tähän lisätään vielä se metsä-, puisto- ja niittyalue, jonka olen ehdottanut asuntoalueitten keskeen sijoitettavaksi, kuten yleiskartasta näkyy, pohjoiseen päin taipuvassa kaaressa, jonka lähtö- ja päätekohtana olisi keskus-

puisto, niin kasvaa tämä pinta-ala n. 600 hehtaariin, mikä määrä tulee vastedes, jolloin koko kaupungin alue on asutettu, vastaamaan n. 15 m² pinta-alaa kutakin asukasta kohti, eli suunnilleen sitä määrää, mikä kunnallisessa suhteessa ensimmäisissä Europan kaupungeissa on pidetty välttämättömänä, mutta mikä on huomattavasti vaatimattomampaa kuin nykyaikaisissa Amerikan kaupungeissa. Bostonin puistojen pinta-ala esim. on n. 38 m² asukasta kohti.

Tämän kysymyksen kerran ollessa puheen alaisena, sallittakoon minun lopuksi kiinnittää kaupunginvaltuusmiesten huomiota erääseen seikkaan, mikä on kenties asetettava edelläsänotun yhteyteen, vaikei sitä voidakaan laskea kaupunginasemakaavaan.

Helsinki sijaitsee keskellä luonnonihanaa saaristoa ja pitkin kaupungin rantoja on kesäisin tuhansittain pieniä venheitä. Pääkaupungin vähäväkisten asukkaitten tärkeimpänä kesähuvituksena on vanhastansa ollut soutaa tahti purjehtia vapaahetkinä johonkin saareen viettääkseen siellä tavallisesti niukanlaiset joutohetkensä. Kymmeniä vuosia sitten ovat Seurasaari ja Korkeasaari olleet varattuja sitä varten ja niille, joilla on ollut aikaa ja tilaisuutta lähteä vähän kauemmas, ovat sadat saaret avanneet ystävälliset rantansa. Tämä viimeainittu mahdollisuus on nyttemmin miltei kokonaan suljettu, sitten kun yhä lukuisammaksi käynyt varakas kaupunkilaisväestö on vähitellen täyttänyt kaikki rannat huviloillaan ja kun useat yhtiöt ovat ruvenneet käyttämään liiketarkoituksiin noita luonnonihania saaria. Vielä 25 vuotta sitten voi nousta maihin missä hyvänsä esim. Degerössä, mutta nyttemmin on siitä jäljellä ainoastaan Turvikin puistoranta. Villinge on aikoja sitten ollut suljettu huvimatkoilijoilta. Ja mikä on vieläkin pahempaa, Seurasaari ja Korkeasaari eivät voi enää ollenkaan tyydyttää alituisen kasvavaa tarvetta.

Eikö asiain näin ollen olisi pantava kaupungin viranomaisten sydämmelle huolenpitoa siitä, että se kaunis ajatus, mikä oli edellisen helsinkiläispolven pyrkimysten perustana, silloin kun Seurasaari ja Korkeasaari avattiin laajojen kaupunkilaiskerrosten käytettäväksi, voitaisiin vastaisuudessakin toteuttaa edeltäjiemme ajattelemassa laajuudessa? Eikö tätä tarkoitusta varten olisi esim. toistaiseksi miltei kokonaan käyttämättä oleva Mustikkamaa, mitä viime vuosina, sikäli kuin se on ollut sallittua, on yleisesti käytetty ulkoilmaretkeilyihin, tästä lähtien kokonaan rauhoitettava tähän tarkoitukseen? Ja jos ei olisi liika rohkeata tahtoisinpa esittää ajatuksen uusien saarten ostamisesta, niin kauan kun niitä vielä on saatavissa kohtuullisilla hinnoilla. Nythän voitaisiin lähteä vähän pitemmälle kun vesikulkuneuvot ovat parantuneet niin huomattavassa määrin.

Minusta tuntuu siltä, että sellaisessa yhdyskunnassa, joka pyrkii laajenemaan niin tavattoman nopeasti kuin Helsinki, ei voida olla liian kaukonäköisiä kysymyksen ollessa siitä, mitä — toistettakoon se vieläkin — ennen kaikkea muuta tarvitaan yhteiskuntaelämän säännöllistä toimintaa varten, nimittäin tilasta.

On sanottu, että kaukonäköisyys maksaa rahaa.

Saattaa niin olla. Mutta ajan pitkään maksaa varmaan lyhytnäköisyys enemmän.“

Tuo arkkitehti Jungin viimeksi esiinvetämä kanta: kaukonäköisyys maksaa rahaa, se se Helsingin kaupunginvaltuustossa onkin ratkaissut lyhytnäköisyyden hyväksi monasti erinäiset pienemmätkin aluelajennuskysymykset. Ja tämä virallinen lyhytnäköisyys on ollut kaukonäköisille yksityiskapitalisteille suureksi hyödyksi. Helsingin ympäristölle on muodostunut kaupungin aluetta täydellisesti piirittävä maayhtiöiden rengas, kuten jo siinä Toimeenpanevan Komitean mietinnössä, jossa tästä asiasta ensikerran on puhuttu, huomautettiin. (Helsingin Työväen-

järjestöjen Eduskunnan painettu asiakirja n:o 1.) Näitä on muodostunut kahdenlaisessa tarkoituksessa. Toiset yhtiöt ovat luoneet työläisyhteiskuntia, kuten etupäässä Wanda-yhtiö, toiset taas herrasväen huvilayhdyskuntia, kuten Brändö-yhtiö, Boxbacka-yhtiö, Stenius-yhtiö ja ennenkaikkea Grankulla. Tällä tavalla on Helsingin edustalle muodostunut vyöhyke yhdyskuntia, jotka tulevaisuuden Helsingin laajenemiselle panevat erinäisiä esteitä, ellei juuri niitä esteitä nyt vallankumouksen kes- täessä raivata pois.

Entiset vallanpitäjätkin olivat vihdoin, joskin suppeassa muodossa pakotetut omistamaan osittaista huomiota tälle kysymykselle.

Vuoden 1916 lokakuussa asetti Helsingin kaupungin- valtuusto komitean pohtimaan kysymyksiä uusien maa- alueiden hankkimisesta kaupungille sekä teollisuustont- tien ja varastopaikkojen järjestämisestä. Ryhdyttyään töi- hinsä komitea asetti lähimmäksi tehtäväkseen kaupungin maa-alueitten laajentamiskysymyksen käsittelyn ja ehdo- tusten esittämisen sen ratkaisemiseksi. Laajassa mietin- nössä (Valtuust. pain. asiak. n:o 18 v:lta 1917) komitea on esittänyt tulokset työstään, mikäli se on koskenut tätä puolta sen tehtävistä, tehden samalla eräitä sangen laaja- kantoisia ehdotuksia kaupungin maa-alueitten laajentami- sesta. Seuraavassa tehtäköön selvää komitean esittämistä näkökohdista ja ehdotuksista sekä kaupunginvaltuuston asiassa tekemistä päätöksistä.

Komitea tekee ensin selvää esikaupunkien muodostu- misesta kaupungin omien alueitten rajoilla viitaten tässä siihen yksityiskohtaisempaan selvitykseen, mikä v. 1912 asiassa julaistiin (Valt. pain. asiak. n:o 76 mainitulta vuo- delta). Nykyisen alueensa rajoilla on kaupungilla yön- tapainen muodostuma esikaupunki- ja huvilayhdyskuntia, jotka Viikin kapteeninvirkatalon kera täydellisesti erotta- vat kaupungin maat edempänä olevasta maaseudusta.

Komitea huomauttaa, että kun kaupungin aluetta muilla kolmella taholla rajoittaa meri, tuottaa vastamainittu asianlaita vaaraa kaupungin vapaalle kehitykselle. Tämän johdosta ja kun kaupunginviranomaisten niiden vaatimusten mukaisesti, joita kaukonäköinen ja nykyaikainen kunnallispolitiikka asettaa, on katsottava, että tilaa varataan kaupungin lisääntyvälle väestölle ja että kunnalla on mahdollisuus suunnitelmanmukaisesti ohjata ja valvoa kehitystä, täytyy mitä pikemmin sen parempi tämä yksityisten pikku yhdyskuntain muodostama rengas murtaa ja kaupungin hankkia itselleen määräysvalta niihin maihin nähden, joita se laajentuakseen tarvitsee.

Suoranaiset toimenpiteet kaupungin suunnitelmanmukaisen laajentamisen turvaamiseksi ovat kuitenkin komitean mielestä tarpeelliset ainoastaan osaan nähden mainituista esikaupunkiyhdyskunnista, sellaisiin nimittäin, joiden puutteellinen sisäinen järjestys sekä suunnitelmaa vaille oleva kehitys tuottavat vaikeuksia vastaiselle kaupunginjärjestelylle. Ne yhdyskunnat, joiden hallinto on kiinteämmin järjestetty, joilla on voimia ja varoja pitää huolta eduistaan ja tarpeistaan ja jotka tarjoavat takeita nykyaikaisten periaatteiden mukaan toimeenpannusta sekä kaupungin oman kehityksen mukaan sovitetusta järjestelystä, näyttää sitä vastoin olevan jätettävä häiritsemättä täyttämään tarkoitustaan, sikäli kuin tämä ei ole vastoin kaupungin etuja. Kuitenkin on kaupungin tietysti, sikäli kuin on mahdollista, näilläkin alueilla, jotka vastedes voivat tulla kysymykseen kaupunkiin liitettävänä alueina, koetettava ohjata kehitystä oikealle uralle ja katsoa, ettei se osu harhateille. Tehokkaan avun tässä kohdin saa kaupunki uudesta asemakaavalaista, joka säännöllisten olojen palauduttua varsin luultavasti on odotettavana.

Esittämiensä väestötilastollisten katsausten ja vertailujen perusteella katsoo komitea voivansa väittää, että kaupungin nykyiset alueet muutaman vuosikymmenen kuluttua

ovat rakennetut tai muulla tavoin käytetyt. Kaupungin maa-alueen laajentaminen ei ole välttämätön ainoastaan rakennus- eli varsinaisen tontti-alan varaamiseksi kaupungin säännöllisesti kasvavalle väestölle. Komitea huomauttaa, että parantuneet liikennevälineet ja satamaolot, säännöllisen talvilaivaliikenteen syntyminen, kaupan ja teollisuuden elpyminen sekä pääkaupungin asema hallinto- ja sivistyskeskuksena ovat seikkoja, jotka voivat lisätä tilantarvetta ja vaatia kaupungin hankkimaan uusia maa-aloja. Siinä kohden viitattakoon tehdas- ja varastotonttien pakottavaan tarpeeseen, kaupungin nykyisellä alueella kun näihin tarkoituksiin on tarjona vain riittämätöntä tilaa. Avaraa tilaa vaativat niinkään sairaanhoitolaitokset sekä tieteelliset ja armeliaisuuslaitokset, joita varsin luultavasti tulee sijoitettavaksi käyttämättä olevalle kaupungin maalle. Paikkoja on niinkään varattava siirtolapuutarhoille ja puistoille ja istutuksille, mikä seikka tietenkin tuntuvasti vähentää käytettävänä olevaa tonttialaa. Lopuksi tarvitsee kaupunki tuntuvan maa-alan voidakseen vaihtaa sitä sotalaitoksen hallussa kaupungin keskiosissa oleviin alueisiin, jotka kaupunki varsinkin nyttemmin muuttuneissa oloissa voinee saada omikseen. Näyttää olevan kaupungin ehdoton velvollisuus riittävällä kaupunki-alueen eheyttämisen ajoissa pitää huolta siitä, että kunta saa toimintavapautta ja sovittelumahdollisuuksia, kun on tyydytettävä niitä erilaatuisia tarpeita, joita voi esiintyä itse asutustilan vaatimusten ohessa.

Kaikkien näiden kunnallispoliittisten tarkoitusten saavuttamiseksi, joihin komitean mielestä kaupungin vastaisuudessa olisi pyrittävä, ja tilantarpeensa turvaamiseksi ei kaupungilla ole käytettävänä muuta keinoa kuin ostaa pohjoisrajallaan sijaitsevat tarpeelliset maa-alueet sekä kii-rehtää aikaisemmin mainitun Viikin virkialalon lunastamista tahi vaihtamista kaupungille.

Laatimansa laajennusohjelman toteuttamiseksi oli komitea käyttämänsä luottamusmiehen välityksellä ryhtynyt alustaviin keskusteluihin eräiden puheenaolevalla alueella asuvain maatilanomistajain kanssa, jolloin myöskin oli saatu alustavat myyntitarjoukset. Komitean ehdotuksen mukaan oli siten kaupungille ostettava Tuomarilan noin 600 ha:n suuruinen kartano irtaimistoinen 2,793,000 m:kan hinnasta, josta kiinteistön osalle tulisi 2,450,000 mk. eli 40 p. m²:ltä, puolikas Brusan verotaloa ynnä eräät palstatilat, yhteensä 117,7 ha kaikkiaan 350,000 markasta eli 30 pennistä m²:ltä, Strömin verotalo ynnä eräs palstatila, yhteensä 123,7 ha, kaikkiaan 503,000 markasta eli 41 pennistä m²:ltä, Boxbacka yhtiön omistamat maat, yhteensä 407,⁸⁹⁴ ha, jotka saataisiin siten, että kaupunki 2,460,000 markan hinnasta ostaisi kaikki yhtiön osakkeet sekä käyttäisi noin 500,000 mk. yhtiön velkain suoritukseen, hinta m²:ltä 60 p:niä, — eräät Pakinkylässä sijaitsevat palstatilat 70,000 markan hinnasta sekä eräät pienet maa-alueet tarpeellisia uusia teitä varten 20,000 markasta. Yhteensä olisi siten maita ostettava noin 1,250 ha. Kustannukset maanhankinnasta, mitkä nousisivat kaikkiaan 6,134,000 markkaan, ehdotti komitea otettaviksi v:n 1916 velkakirjalainasta.

Ostettavien maiden hoitoon nähden komitea ehdotti, että rahatoimikamarille annettaisiin tehtäväksi ottaa käsiteltäväkseen kysymys vakinaisen elimen perustamisesta kaupungin maatilain hallintoa ja käyttämistä varten. Siksi kunnes tämä kysymys ehdittäisiin ratkaista, olisi kuitenkin Boxbacka yhtiön hallituksen, johon kaupunki valitsisi edustajat, otettava ostettavat maat hoitoonsa.

Käsitellessään huhtikuun 23 p:nä lisätyin luvuin komitean ehdotusta päätti kaupunginvaltuusto hyväksyä kaikki komitean ehdottamat maanostot ja muut ehdotetut, tästä johtuvat toimenpiteet. Tämän lisäksi päätti kaupunginvaltuusto vielä ostaa eräät muutkin yllämainit-

tuihin tiloihin rajoittuvat ja tavallaan niiden väliin joutuvat maatilat, joista komitea kyllä oli hankkinut alustavat myyntitarjoukset, mutta joita se ei kuitenkaan ollut ehdottanut ostettaviksi. Nämä maatilat olivat: Pehrin ratsutila, jonka pinta-ala on 98,1 ha ja ilmoitettu hinta 300,000 mk. eli 31 penniä m²:ltä, Hagan talo, jonka pinta-ala on 52,2 ha — siitä kuitenkin palstatiloina myyty 11,7 ha — ja ilmoitettu hinta 300,000 mk. eli 58 penniä m²:ltä, sekä Kaarlen talo, jonka pinta-ala on 60,2 ha — siitä kuitenkin palstatiloina myyty 2,2 ha — ja ilmoitettu hinta 250,000 markkaa eli 42 penniä m²:ltä. Samalla antoi kaupunginvaltuusto rahatoimikamarille tehtäväksi ryhtyä asianomaisten kanssa neuvotteluihin kaupungille vastaisuudessa hankittavan Viikin virkatalon rajalla sijaitsevan Heronäsin kartanon ostamisesta kaupungille.

Saamansa tehtävän mukaisesti on rahatoimikamari sittemmin ostanut Kaarlen tilan yllämainituilla ehdoilla. Kysymys Pehrin ja Hagan tilojen ostosta oli uudelleen lisätyn kaupunginvaltuuston käsiteltävänä kokouksessa huhtikuun 8 päivänä 1917, jolloin tilat uudestaan päätettiin ostaa hiukan muutetuilla ehdoilla.

Tässä yhteydessä mainittakoon vielä, että kaupunginvaltuusto viimeksimainittuna päivänä helpoittaakseen Viikin virkatalon yhdistämistä kaupunkiin ja laajentaakseen kesäksi 1917 kaupungin käytettävänä olevia viljelysmaita, on päättänyt 220,000 markalla lunastaa itselleen tämän virkatalon vuokraoikeuden sekä tilalla olevan irtaimiston.

Kaupungin vastaisesta laajennuspolitiikasta nyt päätettyjen suurten maanhankintain luoman tilanteen pohjalla, lausuu yllämainittu komitea mietinnössään muun muassa, että kaupungin vastaisen laajenemiseen tulee, sittenkun kaupunkia ympäröivä esi- ja huvilakaupunki-yhdyskuntain rengas näin on puhkaistu, mikäli mahdollista käydä Tuomarilasta länteen. toisin sanoen samankeskeisissä kaarissa

nykyisen kaupunkialueen ympäri, ja ettei ole syytä suunnata laajenemista yksipuolisesti koilliseen.“

Tällainen pieni kaupungin maa-alueajajennus ja sen johdosta erityisen vakinaisen elimen perustaminen kaupungin maatilain hallintoa ja käyttämistä varten, ei kuitenkaan ratkaise mitenkään tyydyttävästi Helsingin kaupungin alueajajennuskysymystä sen koko laajuudessa. Tätä pikkuisten uusien maa-alueitten, etupäässä viljelys-alueitten, hankkimista, käyttöä ja hallintoa voidaan nyt jo pitää periaatteessa loppuun suoritettuna sen jälkeen, kun Helsingin Työväenjärjestöjen Eduskunta on päättänyt, että Helsingin kaupunki omistamallaan ja vasta hankkimillaan maa-alueillaan ryhtyy tilaisuuksien ja mahdollisuuksien mukaan harjottamaan kunnallista maataloustuotantoa sekä tämän tuotannon harjottamista ohjaamaan ja valvomaan asettanut 5-jäsenisen Maatalouslautakunnan, jonka alaisena virastona toimii Maatalouskonttori. Kysymys on nyt esille otettava uutena varsinaisena kaupunkialueen laajennuskysymyksenä sen täydessä laajuudessa.

Kuinka laajalti olisi Helsingin ympäristön huvilayhdyskuntia pyrittävä liittämään kaupunkiin, se kysymys kaippaa yksityiskohtaisemman tutkimisen ja esivalmistuksen kuin mihin Toimeenpanevalle Komitealle on tällä kerralla ollut tilaisuutta. Näyttää kuitenkin, että kaikki ne alueet mitkä nyt ovat jo aikaisemminmainittujen maakeinotteluyhtiöiden hallussa Helsingin pitäjässä ja Espoossa, kuuluisivat Helsingin kaupunkiin liitettävään alueeseen. Siten myös tykkänään kävisi tarpeettomaksi se erikoisen oman kunnan hanke, joka tiedetään olevan vireillä n. k. Huopalahden kunnan muodostumisen kautta. Suomen entisen senaatin antamalla päätöksellä, joka on tehty elokuun 16 p:nä 1917 on nimittäin Helsingin pitäjistä erotettu eri seurakunta, jonka muodostavat Hagan huvilayhdyskunta, Pikkuhuopalahden kylä, Munkkiniemen säteritila ja Drumsön kylä. Tämä alue sitten on ollut aikeissa

erottautua omaksi kunnaksi myös kunnallishallinnollisessa suhteessa. Ja sikäli kuin Toimeenpanevan Komitean tietoon on yksityisen ilmoituksen kautta tullut, on tästä erottamispuuhasta ollut neuvotteluja n. k. Huopalahden kunnan ja Helsingin pitäjän nykyistenkin kunnallishallintoelinten välillä. Että ratkaisua asiassa vielä olisi tapahtunut, ei ole tunnettua. Meistä näyttääkin suotavammalta, että tällaista eri kunnan muodostamista ei tapahtuisi, vaan tämä alue liitettäisiin Helsingin kaupunkiin.

Nykyisen vallankumoustaistelun saavutusten turvaaminen näyttää meistä ensikädessä vaativan tällaista yhteenliittämistä. Helsinginlaisen kaupungin vallanpidosta tullaan epäilemättä senjälkeen kun sotatilanne on päätynyt ja, kuten nyt näyttää todennäköiseltä kunnallishallinnonkin alalla tultu vanhakansanvaltaiseen, yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvaan hallintojärjestykseen, taistelemaan mitä kiihkeimmin. Meillä ei ole vielä ainoatakaan koenäytettä siitä, mitä yleiseen äänioikeuteen perustuvat kunnallisvaalit olisivat Helsingin työväelle tuloksena tuoneet: voiton vaiko tappion, vaiko ehkä tasaväkisyystilanteen. Viimeksimainittu kuitenkin vaaleihin valmistauduttaessa näytti todennäköisimmältä. Siitä me kuitenkin voimme olla varmat, että porvaristo vielä tulevaisuudessaakin koettaa koota voimansa ja vallata kunnallisen ylivalan käsiinsä kaupungissa. Silloin se myös koettaa hävittää kaikki jäljetkin siitä vähäisestäkin uudistustyöstä, minkä ehkä työväestö vallankumousaikaisen kunnallishallintovaltansa voimalla saa alkuunpannuksi. Tätä uudistustyön alkua meidän tulisi pyrkiä suojaamaan. Senvuoksi yhdeltä osalta olisi tärkeätä alueellisesti ja hallinto-oikeudellisesti liittää kaupunkiin sellaiset väestökeskukset, joissa vallankumouksellista kansaa on yhteenkokoontuneena.

Tästä samasta näkökannasta juontaa juurensa edelleen toinen, enemmän taloudellinen, syy tähän aluelaajennuspyrkimykseen. Ei liene aivan aiheetonta pelko, että

eräänlainen yksityisyritteliäisyyden lamaustila, ehkä käteisen rahan puutekin, jää vallitsevaksi vallankumouksen jälkeenkkin. Monet eri syyt tukevat moista otaksumaa. Seurauksena tuollaisesta lamaustilasta on suuri työttömyys. Kunnan täytyy varustautua tyydyttämään työn tarvetta. Silloin täytyy harkita, kuinka voi kunta vapautua teettämästä hyödytöntä työtä ja teettää yhteiskuntahyödyllistä, tuottavaa työtä. Kun lisäksi elintarvekysymyksen lienee tuona aikana vielä epänormaalisessa tilassa, täytyy ajatella kunnalla olevan laajoja sellaisiakin maa-alueita, joilla sen Maatalouslautakunta voi ryhtyä harjottamaan ei ainoastaan hätäviljelystä vaan suunnitelman mukaista, järjestyksellistä maataloustuotantoa ja jonka tuotannon hyväksi se voi vapaana olevaa työvoimaa käyttää.

Kunnan tulisi mielestämme tuona aikana pystyä harjoittamaan:

teollisuustuotantoa,
rakennustuotantoa,
maataloustuotantoa,
liikennettä ja
kauppaa.

Aluelaajennus juuri niille alueille kuin aikaisemmin on viitattu tuottaisi noihin mahdollisuuksia. Ensiksikin kaupunki velvottaisi noilla alueille toimivat yhtiöt laittamaan alueensa kadut ja tiet kuntoon. Siitä tulisi työtä. Kaupunki ryhtyisi myös sekä noille alueille että kaupungin nykyiselle alueelle rakentamaan. Ei yksin puutaloja, vaan myös muurattuja. Näin syntyvä tiilien tarve näyttäisi luovan mahdollisuuksia ainakin parin kunnallisen tiilitehtaan syntymiselle. Noille uusille alueille ehkä voisi niitä perustaa. Maanviljelysalueita niillä myös olisi. Raitiotien laajentaminen tulisi kysymykseen laajassa mitassa.

Muunkinlaista liikennettä voitaisi kunnallistuttaa. Kun polttoainekysymys pysynee kireänä vielä pitemmän aikaa,

tulisi ehkä kysymykseen kunnan omien alusten ja proomujen hankkiminen, joilla tuotaisiin puita meritse pitkiltäkin matkoilta. Tuota varten tarvitaan ehkä oma telakka. Sähkövoiman hankkiminen Mankalan koskien vesivoiman kautta yhdistyy tähän samaan suunnitelmaan. Se kauppa on jo kaupunginvaltuuston tekemä. Ehkä Röjsjön suon turvevarastojenkin käyttöä, jota jo herrat suunnittelivat, tullaan silloin tarvitsemaan. Yleensä, jos kaupungilla on sellaisia alueita, joiden kautta se voi saada tuotannon monipuolisena käytiin ja vapaana olevan työvoiman käytetyksi tuottavaan työhön eikä vaan jonninjoutavaan säpäleken hakkuuseen ja muuhun samanlaiseen, pystyy se työttömyyttä torjumaan. Muuten ei.

Jos taas ajattelemme asiaa kauvemmaksi, vuosikymmenien päähän, niin emme voi vapautua siitä käsityksestä, että taloudellinen kehitys silloin, vaikka me nyt koettaisimme rakentaa salpojakin sen eteen, on laajentanut Helsingin juuri noille alueille, joita me nyt sille puuhaamme. Eroitus on vaan siinä, että tuo aluehankinta tulevaisuudessa tulee paljon kalliimmaksi kuin nyt. Voidaan ehkä ajatella, että maaseudulla aukenee tulevaisuudessa työväestölle niin paljon paremmat olot, ettei virtaamista kaupunkikeskuksiin enää tapahdu samassa määrässä kuin ennen. Myös voidaan sanoa, että siirtolaisuuskin vie väkeä maihin, joissa sodan jälkeen aukenee hyvät työmarkkinat. Tämä kaikki lie totta. Mutta me luulemme, että vaikka virta maalta kaupunkiin vähenisi, vieläpä siirtolaisuus veisi työläisiä pois maastakin, niin Helsingin kokoisen kaupungin oma väestönlisäys vaatii jatkuvasti kaupungin laajenemista. Vaatii sitä sitäkin enemmän kuin pyrkimyksenä tulee olla tarjota kaikille kaupungin asukkaille kunnolliset ja ihmisarvon mukaiset elämän ja toimeentulon ehdot ja sen kautta ehkäistä rikollisuutta ja hylkyainesten muodostumista. Tätä

kautta myös lienee osittain ehkäistävissä siirtolaisuus, jota emme pidä ihannetilana.

Kysymyksessä olevien uusien alueitten kaupunkiin liittämisen tulisi hallinto-oikeudellisesti mielestämme tapahtua samalla kerralla koko alueeseen nähden. Tarkoitamme, että koko alueen asukkaat samasta ajasta asti joutuisivat kaupungin asukkaitten oikeus- ja velvollisuuspiiriin. Sen sijaan talousjärjestykseen nähden voisi tuo liittäminen tapahtua jaksottain. Koko liitettävä alue jaettaisi määrättyihin osiin, joista aina yksi osa vuosittain, tai, jos se näyttäisi sopivammalta, osa joka toinen tai kolmas vuosi, liitettäisi kaupunkiin. Tästä taloudellisesta liittämisestä alkaen kaikki tuon alueen jäsenet olisivat sidotut määrättyä rakennusjärjestystä ja muita taloudellisuusluontoisia kaupungin järjestyssäädöksiä nautattamaan.

Tueksi tuollaiselle jaksottaisuudelle mainittakoon, että siihen suuntaan on m. m. aikaisemmin ajateltu tapahtuvaksi Viipurin lukuisten esikaupunkien liittäminen Viipurin kaupunkiin.

Kaupungin omistusoikeus noiden uusien alueiden maa-alueisiin kaipaa yksityiskohtaisen säännöstelyn. Kun ottaa huomioon, että niillä alueilla on paljo maakeinotteluyhtiöitä, jotka ovat palstoja myyneet työläisille ja muille vähävaraisille yksityisille, niin näyttää selvältä, että näiden yksityisten on sallittava omistusoikeutensa säilyttää. Sen sijaan yhtiöille itselleen olisi ensin määrättävä suoritettavaksi vissit raivausvelvollisuudet katuihin, teihin, siltoihin j. n. e. nähden ja senjälkeen pakkolunastettava niiden maa-alueet, jotka vielä ovat myymättä, kunnalle. Myös myyntikielto on annettava siitä alkaen kuin alueen kaupunkiin liittäminen olisi saanut hallituksen vahvistuksen. Pakkolunastushintaa laskettaessa olisi ehkä lähtöperusteeksi otettava yhtiön suorittama ostohinta ja siitä vähennettävä pois kaikki se, minkä yhtiö palstamyynnillä ja muun maantuotannon kautta on ansainnut sekä sille ra-

hamäärälle laskettu korko kulloinkin vallinneen korkokannan mukaan. Lopusta annettava kunnan velkakirjoja, jotka arvotussa järjestyksessä lunastettaisiin määräajan sisällä.

Kuten aikaisemmin olemme maininneet on tällainen suuntelma laaja ja paljonvaativa. Jos se jaksottaisesti toteutetaan, kuten meistä näyttää taloudelliselta välttämättömyydeltä, niin vienee se vähintään 5-vuotisjakson. Hyvin luultavasti pitemmänkin ajan. Mutta suunnitelman luo-miseen olisi mielestämme juuri nyt sitä nopeammin käy-tävä. Sen tulisi mielestämme suurin piirtein katsoen ta- pahtua 27 p:nä marraskuuta 1917 annettujen kunnallisla- kien säätämässä järjestyksessä. Mainittuna päivänä anne- tun kaupunkien Kunnallislain 2 §:ssä säädetään: „Jos kaupunki- ja maalaiskunta haluavat yhteistä toimintaa jossakin asiassa, kokoontukoot niiden edustajat yhteiseen kokoukseen siitä päättämään, niinkuin maalaiskuntain kunnallislaissa on säädetty.“ Maalaiskuntain kunnallis- lain 2 §:ssä säädetään: „Maalais- ja Kaupunkikuntaa äl- köön yhdistettävä yhteiseen kunnallishallintoon. Milloin kuitenkin yhteinen toiminta näiden kesken jossakin asiassa katsotaan olevan aikaansaattava, olkoon kunnilla valta yh- yhteisessä edustajakokouksessa siitä päättää.“ Vihdoin maalaiskuntain Kunnallislain 3:s luku sisältää säädökset kuntain edustajain kokouksista. Tämän luvun säädösten mukaan kokoonpannussa kuntain edustajain kokouksissa voitaisiin mielestämme tuo aluelajentamiskysymys rat- kaista tarvitsematta yleistä kansanäänestystä asiasta toi- mittaa.

Siihen asti, kunnes alueliittäminen on tapahtunut täy- dellisesti, siis myös taloudellisessa suhteessa, olisi kaiketi noiden alueiden, joista useimmilla on taajaväkisen yhdys- kunnan säännöt, annettava sisäisiä talous- ja järjestys- asioitaan hoidella noiden järjestyssääntöjen mukaan sikäli kuin ne käytännössä eivät tule suoranaiseen ristiriitaan kaupungin vastaavien säännöstelyjen kanssa.

Pakkoluovutusperusteisiin nähden olisi pyydettävä Suomen Kansanvaltuuskunnan antamaa asetusta. Tai ehkä Työväen Pääneuvoston säätämää lakia.

Olematta tilaisuudessa tällä kerralla laatimaan yksityiskohtaisempaa selvitystä asiasta, ehdoitamme Helsingin Työväenjärjestöjen Eduskunnan päätettäväksi:

että Eduskunta kehoittaa Helsingin Kaupunginvaltuustoa asettamaan erityisen pysyvän Aluelaajennuskomitean tekemään yksityiskohtaisia suunnitelmia Helsingin kaupungin aluelaajennuskysymyksen ratkaisemiseksi siihen suuntaan kuin yllä on viitattu ja, esitettyään ne Kaupunginvaltuustolle, täytäntöönpanemaan ne Kaupunginvaltuuston hyväksymässä järjestyksessä Kaupungin Hallintolautakunnan valvonnan alaisena;

että Eduskunta kehoittaa Kaupunginvaltuuston kääntymään Suomen Kansanvaltuuskunnan puoleen esityksellä sellaisen pakkolunastuslain aikaansaamiseksi kuin tässä mietinnössä on viitattu;

että Eduskunta kehoittaa Kaupunginvaltuustoa jo nyt kääntymään Helsingin pitäjän ja n. k. Huopalahden kunnan kunnallishallintoelimien puoleen esittäen niille tähän mietintöön sisältyvän yleispiirteisen suunnitelman ja tiedustaen, ovatko ne halukkaita ryhtymään yksityiskohtaisiin neuvotteluihin asiassa.

Helsingissä 20 p:nä maaliskuuta 1918.

JUSSI TUOMINEN.

JUSSI RAILO.

